

Libellen kijken in de Millingerwaard

Tekst en foto's: Peter Hoppenbrouwers

De Millingerwaard is een uiterwaard van 700 ha langs de rivier de Waal tussen Kekerdom en Millingen aan de Rijn. Het gebied was voorheen in gebruik als boerenland en steenfabriekterrein. In de jaren negentig is men hier begonnen met natuurontwikkeling, waarvoor op veel plaatsen rivierklei is afgegraven en afgevoerd. Hierdoor zijn vaak ondiepe plassen ontstaan, waardoor het gebied erg aantrekkelijk is geworden voor veel soorten libellen.

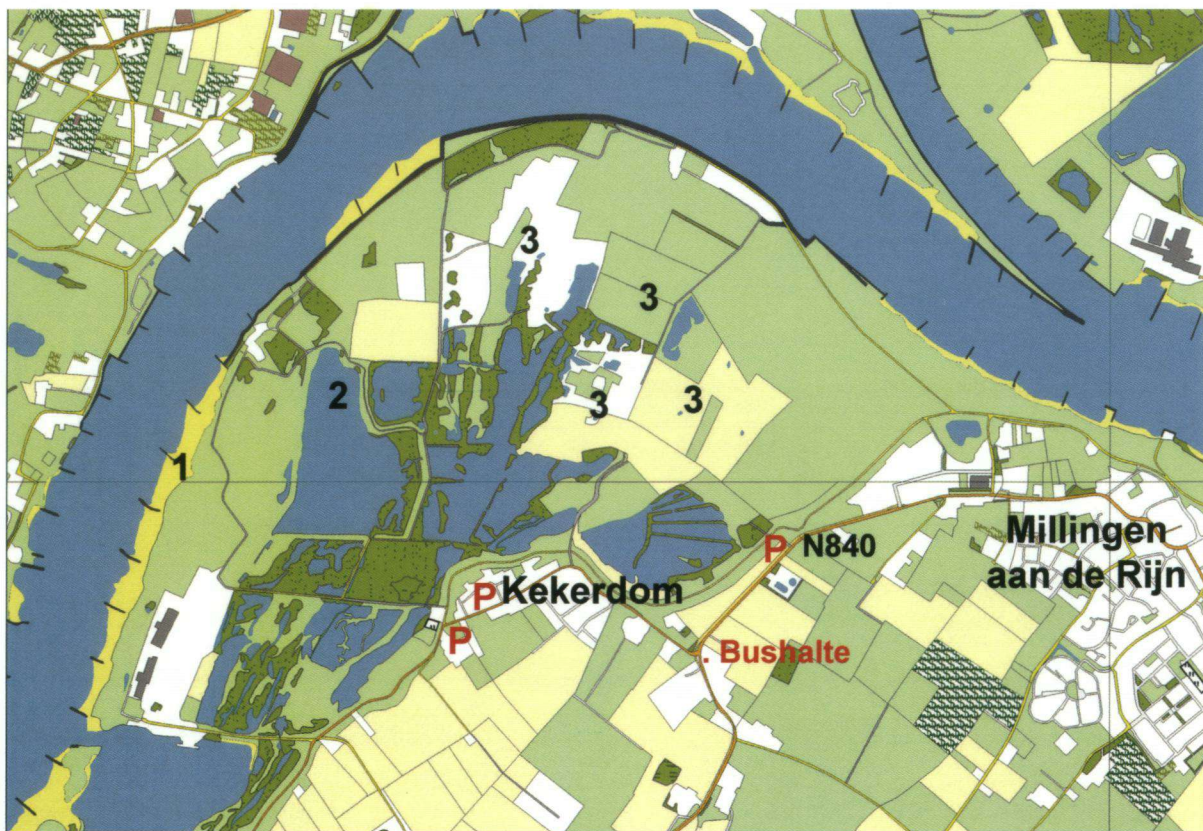
In de Gelderse Poort, waar het gebied deel van uitmaakt, loopt een reeks natuurontwikkelingsprojecten die een natuurlijk rivierenlandschap laten terugkeren. In de Millingerwaard legt Staatsbosbeheer het oude patroon van nevengeulen en stroomruggen opnieuw bloot. Het is een gevarieerd natuurgebied met graslanden, ruigten, struwelen en bosjes geworden. Verder is er een enorme planten- en dierenrijkdom te ontdekken. Grote kudde gallowayrunderen en konikpaarden struinen door het gebied. In de oobossen en moerassen zwemmen bevers

en er huizen tientallen reeën. Je mag in het gebied overal lopen, dus je hoeft niet op het pad te blijven.

Dit artikel is bedoeld als een handreiking voor diegenen die eens een dagje libellen willen kijken in deze uiterwaard. Het gebied kent naast een paar grote plassen veel kleine ondiepe plasjes. Deze laatste blijven in natere zomers gevuld met water; in droge zomers drogen ze snel op. Een paar plekken worden wat uitgebreider behandeld. Maar elke plas water, groot of klein, is de moeite waard om even te bekijken. De besproken plekken zijn terug te vinden op de overzichtskaart van de Millingerwaard.

Het Millingerduin (1)

Dit is een hoge zandige oeverwal, gelegen langs de Waal. Hier vind je nu zo'n vierhonderd soorten planten, waaronder allerlei stroomdalplanten. Een paar voorbeelden hiervan zijn brede ereprijs, veldsalie en gegroefde veldsla. Op deze plek komt de rivierrombout voor. Deze libel is soms erg lastig waar te nemen tussen alle planten, maar met een beetje geluk kun je hem mooi zien zitten. Misschien zijn de larvenhuidjes op de zandstrandjes tussen de kribben langs de Waal gemakkelijker te vinden.

Overzichtskaart Millingerwaard. Met nummers staan de besproken gebieden aangegeven. 1 = Millingerduin ; 2 = Grote zandwinplas ; 3 = ondiepe plassengebied ; P = parkeergelegenheid.

Andere libellensoorten hier zijn plasrombout, gewone oeverlibel en bruinrode heidelibel. Wat opvalt zijn de rechtopstaande eikenstammen op deze plek. Deze zijn maar liefst 8500 jaar oud en bij baggerwerkzaamheden in 1995 opgegraven uit de Waal. Vervolgens is een aantal van deze stammen als symbool voor het herstel van de natuur langs de rivier gezet.

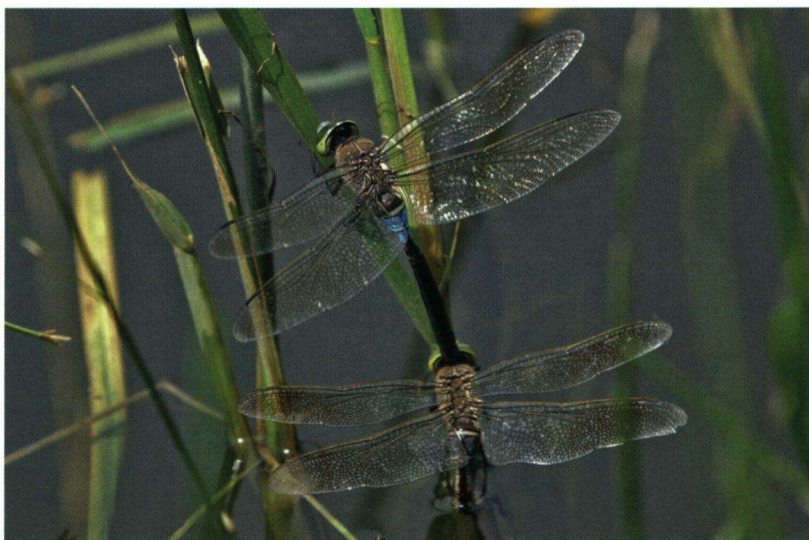
De grote zandwinplas (2)

Deze diepe plas is een uitstekende plek voor veel soorten libellen. Je maakt hier goede kans op plasrombout en kanaaljuffer, vooral aan de noordkant van de plas. De kanaaljuuffers zijn hier vaak te vinden op takjes die net boven het water uitkomen. De plas heeft ook ondiepere stukken waar soorten als platbui, grote en kleine roodoogjuffer en vuurlibel voorkomen. Langs deze plas lopend kom je ook veel sporen van bevers tegen. Overal zie je omgeknaagde boomstammen liggen. Om overdag een bever te ontmoeten, moet je wat geluk hebben. De meeste kans heb je door tegen de schemering hier ergens te gaan zitten aan de west- of zuidzijde waar je een goed overzicht hebt over de oostzijde van de plas.

Ondiepe plassen oostelijk deel (3)

Verder oostelijk liggen allerlei kleine en vaak zeer ondiepe plassen. Omdat er nog steeds rivierklei wordt afgegraven - waardoor er nieuwe plassen bijkomen - en oudere plassen verlanden, is dit moeilijk op een kaart vast te leggen. Vandaar dat het cijfer 3 op meerdere plekken op de overzichtskaart staat. Deze ondiepe plassen warmen snel op en dat trekt weer de soorten aan die hiervan houden, zoals tengere pantserjuffer, zwervende pantserjuffer, tengere grasjuffer, vuurlibel, zwervende heidelibel en zuidelijke keizerlibel. In 2009 werden ook de zuidelijke glazenmaker en zuidelijke heidelibel waargenomen. Eén soort wordt hier nader besproken: de zeldzame zuidelijke keizerlibel. Sinds 2006 is de soort jaarlijks gezien, variërend van patrouillerende mannetjes, eiafzettende vrouwtjes tot een voorbijvliegende tandem in 2007. Voorzichtig kunnen we dus spreken van een kleine populatie in de Millingerwaard. Meestal blijft de waarneming ervan beperkt tot een snel voorbijvliegend mannetje. Gelukkig is het mannetje redelijk gemakkelijk te herkennen, onder andere aan de groene ogen en blauwe band die ook aan de zijkant te zien is op het begin van het achterlijf. Het vrouwtje zet niet altijd in tandenvorm haar eitjes af. Waarschijnlijk is dan het mannetje weggejaagd door andere libellen die het eiafzetten nogal kunnen bemoeilijken. In 2007 werd de tandem bijvoorbeeld vaak lastig gevallen door de talrijk aanwezige gewone oeverlibel en grote keizerlibel. Hierdoor moest het stel vaak een andere plek opzoeken om tussen de waterplanten eindelijk een rustig plekje te vinden om de eitjes af te zetten. Hopelijk is de soort in 2010 hier weer te zien.

Kortom: de Millingerwaard is een leuk gebied. Met zijn 43 soorten is het zeker voor libellenliefhebbers van april tot oktober een bezoek waard!

Tandem van de zuidelijke keizerlibel.

Tengere grasjuffer.

Hoe kom je in de Millingerwaard?

Met het openbaar vervoer vanaf station Nijmegen met bus 80 of 82 richting Millingen aan de Rijn en bij Kekerdom, halte Weverstraat, uitstappen. Van hieruit is het maar een paar minuten lopen naar de Millingerwaard. De bushalte bij Kekerdom is rood gekleurd op de kaart.

Met de auto komende vanuit het noorden, de Waalbrug bij Nijmegen over en bord Millingen aan de Rijn volgen, even de N325 volgen richting Millingen aan de Rijn/Kleef, hierna Millingen aan de Rijn volgen via de N840. Vanuit het zuiden, voor de Waalbrug rechtsaf even de N325 richting Millingen aan de Rijn/Kleef volgen, hierna Millingen aan de Rijn volgen via de N840. Op de kaart staat een aantal rood gekleurde P's op plekken waar geparkeerd kan worden

Zuidelijke heidelibel.

Zuidelijke glazenmaker.

Zwervende pantserjuffer.

Tabel: overzicht van de 43 soorten die tot nu toe zijn waargenomen in de Millingerwaard. Een deel van de genoemde soorten heeft een populatie in het gebied. De overige zijn zwervers uit gebieden rondom de Millingerwaard.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Voorkomen in Millingerwaard	Voorkomen in Nederland
weidebeekjuffer	<i>Calopteryx splendens</i>	vrij zeldzaam	vrij algemeen
zwervende pantserjuffer	<i>Lestes barbarus</i>	algemeen	vrij algemeen
tangpantserjuffer	<i>Lestes dryas</i>	zeer zeldzaam	vrij algemeen
gewone pantserjuffer	<i>Lestes sponsa</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
tengere pantserjuffer	<i>Lestes virens</i>	zeer zeldzaam	vrij zeldzaam
houtpantserjuffer	<i>Lestes viridis</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
bruine winterjuffer	<i>Sympecma fusca</i>	vrij algemeen	vrij algemeen
azuurwaterjuffer	<i>Coenagrion puella</i>	algemeen	zeer algemeen
variabele waterjuffer	<i>Coenagrion pulchellum</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
watersnuffel	<i>Enallagma cyathigerum</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
kanaaljuffer	<i>Erythromma lindenii</i>	vrij zeldzaam	vrij zeldzaam
grote roodoogjuffer	<i>Erythromma najas</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
kleine roodoogjuffer	<i>Erythromma viridulum</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
lantaarntje	<i>Ischnura elegans</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
tengere grasjuffer	<i>Ischnura pumilio</i>	vrij zeldzaam	vrij zeldzaam
vuurjuffer	<i>Pyrrhosoma nymphula</i>	vrij algemeen	zeer algemeen
blauwe breedscheenjuffer	<i>Platycnemis pennipes</i>	zwerver	algemeen/zeldzaam
zuidelijke glazenmaker	<i>Aeshna affinis</i>	zeer zeldzaam	zeldzaam
blauwe glazenmaker	<i>Aeshna cyanea</i>	vrij zeldzaam	zeer algemeen
bruine glazenmaker	<i>Aeshna grandis</i>	zeer algemeen	algemeen
paardenbijter	<i>Aeshna mixta</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
vroege glazenmaker	<i>Aeshna isocetes</i>	vrij algemeen	vrij zeldzaam
vennglazenmaker	<i>Aeshna juncea</i>	zwerver	vrij algemeen
grote keizerlibel	<i>Anax imperator</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
zuidelijke keizerlibel	<i>Anax parthenope</i>	zeldzaam	zeldzaam
glassnijder	<i>Brachytron pratense</i>	zeer algemeen	vrij algemeen
rivierrombout	<i>Gomphus flavipes</i>	vrij zeldzaam	vrij zeldzaam/vrij algemeen
plasrombout	<i>Gomphus pulchellus</i>	vrij algemeen	vrij algemeen
beekrombout	<i>Gomphus vulgatissimus</i>	zeer zeldzaam	zeldzaam
smaragdlibel	<i>Cordulia aenea</i>	vrij algemeen	algemeen
metaalglanslibel	<i>Somatochlora metallica</i>	zeldzaam	algemeen
vuurlibel	<i>Crocothemis erythraea</i>	algemeen	vrij algemeen
platbuik	<i>Libellula depressa</i>	algemeen	zeer algemeen
bruine korenbout	<i>Libellula fulva</i>	zwerver	vrij zeldzaam
viervlek	<i>Libellula quadrimaculata</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
gewone oeverlibel	<i>Orthetrum cancellatum</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
zwarte heidelibel	<i>Sympetrum danae</i>	zwerver	zeer algemeen
geelvlakheidelibel	<i>Sympetrum flaveolum</i>	vrij zeldzaam	vrij zeldzaam
zwervende heidelibel	<i>Sympetrum fonscolombii</i>	vrij algemeen	vrij algemeen
zuidelijke heidelibel	<i>Sympetrum meridionale</i>	zeer zeldzaam	zeer zeldzaam
bloedrode heidelibel	<i>Sympetrum sanguineum</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
bruinrode heidelibel	<i>Sympetrum striolatum</i>	zeer algemeen	zeer algemeen
steenrode heidelibel	<i>Sympetrum vulgatum</i>	zeer algemeen	zeer algemeen